

ČESKÁ REPUBLIKA
ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Krajský soud v Praze rozhodl samosoudkyní Martinou Kotouček Mikoláškovou ve věci
žalobkyně: **I. B.**

bytem X
zastoupená advokátem Mgr. Pavlem Kosařem
sídlem Francouzská 299/98, 101 00 Praha 10

proti
žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**
sídlem Křížová 25, 225 08 Praha 5

o žalobě proti rozhodnutí žalované ze dne 13. 8. 2024, č. j. X,

takto:

- I. Žaloba se zamítá.**
- II. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.**

Odůvodnění:

Vymezení věci a dosavadní průběh řízení

1. Žalobou podle § 65 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „s. ř. s.“), se žalobkyně domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí žalované (dále jen „napadené rozhodnutí“), kterým potvrdila své rozhodnutí o povinnosti žalobkyně vrátit přeplatek na sirotčím a vdovském důchodu ze dne 4. 3. 2024, č. j. X (dále jen „rozhodnutí ze dne 4. 3. 2024“), s tím, že určenou výši přeplatku „12 431 Kč“ opravila jako písarskou chybu na částku „124 231 Kč“.

2. Žalobkyně v žalobě namítá, že jí žalovaná rozhodnutím ze dne 4. 3. 2024 uložila povinnost vrátit přeplatek na synově sirotčím důchodu a svém vdovském důchodu, ačkoliv pro takový postup nebyly splněny zákonné předpoklady. Toto pochybení žalovaná nenapravila ani v napadeném rozhodnutí na základě jejích námitek. Uvedenou povinnost jí uložila s odůvodněním, že ve smyslu § 118a odst. 1 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení ve znění pozdějších předpisů (dále jen „organizační zákon“), zavinila vznik přeplatku, když přijala sirotčí důchod za období od 2. 9. 2022 do 1. 9. 2023 a vdovský důchod za období od 2. 12. 2022 do 30. 4. 2023, ačkoliv musela z okolností předpokládat, že jí byly vyplaceny neprávem. Žalobkyně však vznik přeplatku nezavinila. V souladu se svou oznamovací povinností dne 12. 9. 2022 žalované oznámila a doložila ukončení studia svého syna ke dni 31. 8. 2022. Žalovaná na oznámení ukončení studia žádným způsobem nereagovala a nadále jí vyplácela sirotčí i vdovský důchod. Vedena vírou v naplnění principu dobré správy ze strany žalované se žalobkyně na základě pokračujícího vyplácení důchodů legitimně domnívala, že zákonné podmínky pro jejich přiznání i nadále splňuje. Žalobkyně nemá odborné právní vzdělání a její orientace v právních předpisech je navíc ztížena v důsledku invalidity třetího stupně. Vzhledem k uvedeným okolnostem neměla a nemohla mít povědomí o zániku podmínek pro výplatu důchodů a neoprávněné přijímání důchodů jí proto nelze klást k tíži.
3. Žalovaná navrhla žalobu zamítnout jako nedůvodnou. Setrvala na závěru vysloveném v napadeném rozhodnutí, podle kterého žalobkyně vznik přeplatku zavinila, a povinnost jeho vrácení jí proto uložil v souladu se zákonem. Přiznání sirotčího důchodu je podmíněno trvajícím vzděláváním nezaopatřeného dítěte a přiznání vdovského důchodu je úzce navázáno na péči o nezaopatřené dítě. Syn žalobkyně ukončil své další vzdělávání ke dni 31. 8. 2022, o čemž žalobkyně informovala žalovanou začátkem září 2022. Ode dne 19. 9. 2022 do dne 24. 10. 2022 byl syn žalobkyně prokazatelně veden v evidenci Úřadu práce České republiky a ode dne 25. 10. 2022 nastoupil do zaměstnání. I bez znalosti zákonné definice pojmu „nezaopatřené dítě“ nebo významu tohoto pojmu vůbec muselo být žalobkyni zřejmé, že ukončení vzdělávání syna a jeho nástup do zaměstnání bude mít nutně vliv na další pobírání sirotčího a s ním úzce spjatého vdovského důchodu. Nemohla oprávněně očekávat, že dané důchody budou poskytovány jednou pro vždy, bez ohledu na to, zda syn žalobkyně nadále studuje a je závislý na finanční pomoci rodičů či má vlastní příjem ze zaměstnání. Žalobkyně žádným způsobem nekonkretizovala, jakým způsobem jí její nepříznivý zdravotní stav zabránil v plnění povinností v souvislosti s poskytovanými důchody. Skutečnost, že má přiznán status invalidy přitom sama o sobě (bez uvedení konkrétních omezení ve vztahu k dotčeným povinnostem) nevyklučuje její zavinění za vznik přeplatku ve formě nevědomé nedbalosti. Žalobkyně i přes proklamovaný nedostatek odborného právního vzdělání u žalované bez zjevných obtíží uplatňuje svá práva, např. v říjnu a listopadu 2023 požádala o změnu výše invalidního důchodu a o opětovné přiznání vdovského důchodu.

Ústní jednání

4. Během ústního jednání účastníci řízení setrvali na svých procesních stanoviscích.

Obsah správního spisu

5. Ze správního spisu vyplývá, že žalobkyně dne 22. 10. 2018 požádala o přiznání vdovského důchodu pro sebe a sirotčího důchodu pro svého syna. K žádosti připojila též potvrzení o synově trvajícím povinné školní docházce.
6. Rozhodnutím ze dne 13. 11. 2018 žalovaná přiznala žalobkyni ode dne 11. 10. 2018 vdovský důchod a pro jejího syna sirotčí důchod. V odůvodnění rozhodnutí žalovaná odkázala na příslušná ustanovení zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“), dle kterých jí byly důchody přiznány. K rozhodnutí doručenému žalobkyni 16. 11. 2018 žalovaná připojila také informační listinu, ve které žalobkyni poučila o její povinnosti ohlásit jakékoliv skutečnosti rozhodné pro trvání nároku na poskytované dávky do 8 dnů.
7. Dne 12. 9. 2022 žalobkyně předložila žalované potvrzení o vzdělání z 1. 9. 2022 vydané střední školou, podle kterého syn žalobkyně byl žákem školy od 1. 9. 2020 do 31. 8. 2022.
8. Žalovaná přípisem ze dne 3. 5. 2023 žalobkyni informovala, že jí bude odejmut sirotčí i vdovský důchod, jelikož není prokázáno, že její syn je nadále nezaopatřeným dítětem, tj. že je splněna jedna ze zákonných podmínek pro přiznání uvedených důchodů.
9. Rozhodnutím ze dne 24. 8. 2023, č. j. X, žalovaná odejmula žalobkyni vdovský i sirotčí důchod. V odůvodnění s odkazem na příslušná ustanovení zákona o důchodovém pojištění uvedla, že syn žalobkyně od ukončení soustavného vzdělávání dne 31. 8. 2022 není nezaopatřeným dítětem, a proto žalobkyně od uvedeného data pozbyla nárok na přiznání vdovského i sirotčího důchodu. Současně žalobkyni upozornila, že o případné povinnosti vrátit přeplatek na důchodech bude rozhodnuto samostatným usnesením.
10. Rozhodnutím ze dne 4. 3. 2024 žalovaná uložila žalobkyni povinnost vrátit jí přeplatky na sirotčím a vdovském důchodu v celkové výši 12 431 Kč. Povinnost uložila žalobkyni dle § 118a odst. 1 zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení s tím, že zavinila vznik přeplatku, když přijala sirotčí důchod za období od 2. 9. 2022 do 1. 9. 2023 a vdovský důchod za období od 2. 12. 2022 do 30. 4. 2023, ačkoliv musela z okolností předpokládat, že jí byly vyplaceny neoprávněně. Nárok na sirotčí důchod zanikl dne 31. 8. 2022, jelikož syn žalobkyně ukončil soustavnou přípravu na budoucí povolání na střední škole. Nárok na vdovský důchod zanikl, protože v daném období žalobkyně nebyla invalidní ve třetím stupni, ani nepečovala o nezaopatřené dítě. Žalobkyni muselo být v souvislosti s ukončením studia jejího syna zřejmé, že již není nezaopatřeným dítětem, a tedy už nejsou splněny podmínky pro přiznání sirotčího a vdovského důchodu. I přesto nadále po výše konkretizovaná období důchody pobírala, namísto toho, aby je vrátila žalované.
11. Žalobkyně podala proti rozhodnutí ze dne 4. 3. 2024 námítky. V nich namítala, že vznik přeplatku nezavinila. Vůči žalované splnila všechny své povinnosti, když jí oznámila ukončení synova studia. Žalovaná jí i přesto sirotčí a vdovský důchod nadále vyplácela, aniž by na informaci o ukončení studia jakkoliv zareagovala. Žalobkyně proto v dobré víře v princip dobré zprávy důchody nadále přijímala. Vzhledem k uvedeným okolnostem a absenci odborného právního vzdělání neměla a ani nemohla mít tušení o nesplnění podmínek pro přiznání důchodů.
12. Napadeným rozhodnutím žalovaná potvrdila své rozhodnutí ze dne 4. 3. 2024 s tím, že výši přeplatku „12 431 Kč“ opravila jako písařskou chybu na částku „124 231 Kč“. V odůvodnění uvedla, že žalobkyně sirotčí a vdovský důchod pobírala dlouhodobě, a proto mohla a měla vědět, že ukončení synova studia má za následek zánik nároku na důchody. Z judikatury

Nejvyššího správního soudu (dále jen „NSS“) současně vyplývá, že legitimní očekávání žalobkyně ohledně oprávněnosti přijímání důchodů nemohl způsobit ani liknavý přístup žalované s vydáním rozhodnutí o odejmutí důchodů. Jelikož žalobkyně důchody nadále přijímala a žalované je obratem nevrátila, ačkoliv za daných okolností musela předpokládat, že už jí nenáleží, zavinila vznik přeplatku. V souladu s § 118a zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení je proto povinna přeplatek vrátit.

13. Podle lustrace nacházející se ve správním spisu byl syn žalobkyně ode dne 19. 9. 2022 do dne 24. 10. 2022 veden v evidenci úřadu práce České republiky a ode dne 25. 10. 2022 nastoupil do zaměstnání.

Splnění procesních podmínek

14. Žaloba byla podána včas, osobou k tomu oprávněnou a proti rozhodnutí, proti kterému je žaloba přípustná. Soud vycházel při přezkumu žalobou napadeného rozhodnutí ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodování žalované (§ 75 odst. 1 s. ř. s.). Napadené rozhodnutí přezkoumal v mezích uplatněných žalobních bodů, jimiž je vázán (§ 75 odst. 2 věta první s. ř. s.). Vady, k nimž by byl povinen přihlédnout z moci úřední (§ 76 odst. 2 s. ř. s.), soud neshledal.
15. Ve věci soud rozhodl po provedení jednání. Při posouzení věci vycházel toliko ze správního spisu, kterým se neprovádí dokazování, z něj soud bez dalšího vychází (srov. např. rozsudek NSS z 29. 1. 2009, č. j. 9 Afs 8/2008-117, nebo z 19. 12. 2022, č. j. 2 Ao 2/2022-36).

Posouzení žaloby

16. Podstatou projednávané věci je posouzení, zda žalobkyně ve smyslu § 118a odst. 1 organizačního zákona zavinila vznik přeplatku na sirotčím a vdovském důchodu, a tím naplnila předpoklad pro vznik povinnosti přeplatek vrátit. Konkrétně je mezi účastníky sporné, zda žalobkyně důchody přijímala, přestože jí muselo být z okolností zřejmé, že jí jsou vypláceny neoprávněně.
17. Podle § 118a odst. 1 organizačního zákona jestliže důchod byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, protože příjemce důchodu nesplnil některou jemu uloženou povinnost, přijal důchod nebo jeho část, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že byl vyplacen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, nebo vědomě jinak způsobil, že důchod nebo jeho část byl vyplácen neprávem nebo ve vyšší částce, než náležel, má plátce důchodu vůči příjemci důchodu nárok na vrácení, popřípadě náhradu nesprávně vyplacené částky.
18. Citované ustanovení je tvořeno třemi alternativními skutkovými podstatami [a) nesplnění uložené povinnosti, b) přijetí důchodu či jeho části i při vědomí jeho neoprávněného vyplacení, c) jiné vědomé způsobení vzniku přeplatku], z nichž alespoň jedna musí být splněna pro vznik odpovědnosti příjemce za přeplatek na důchodu.
19. Ke vzniku odpovědnosti příjemce musí správní orgán prokázat naplnění základních prvků odpovědnostního vztahu, které jsou: protiprávní jednání příjemce důchodu spočívající v porušení některé z jeho zákonných povinností, škodlivý následek, příčinná souvislost mezi jednáním příjemce důchodu a škodlivým následkem a zavinění jako psychický vztah příjemce důchodu ke vzniku přeplatku.
20. Mezi účastníky je spor pouze o naplnění prvku zavinění v rámci druhé skutkové podstaty (přijetí důchodu či jeho části i přes nutný předpoklad neoprávněného vyplacení). Z § 118a odst. 1 zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení (*příjemce musel z okolností*

předpokládat) lze dovodit, že ke vzniku odpovědnosti za přeplatek dle druhé skutkové podstaty postačí zavinění ve formě nevědomé nedbalosti. Zavinění je proto dáno, pokud příjemce vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům měl a mohl vědět, že důchod přijímá neoprávněně. Otázka zavinění je v dané věci klíčová, přitom ani organizační zákon ani další předpisy práva sociálního zabezpečení nedefinují pojem zavinění. Proto je při práci s tímto pojmem třeba vycházet z jeho obecného právního významu, který je legálně definován pouze trestním právem hmotným a používá se na základě *analogie iuris* a širokého doktrinárního a praktického konsensu v celém právním řádu [k celému výše uvedenému výkladu srov. rozsudky NSS ze dne 26. 5. 2010, č. j. 3 Ads 35/2010-54, ze dne 28. 8. 2013, č. j. 3 Ads 95/2012-20, nebo ze dne 2. 8. 2013, č. j. 4 Ads 58/2013-22].

21. Posouzení, zda příjemce měl a mohl vědět, že důchod přijímá neoprávněně, vždy závisí na konkrétních okolnostech daného případu. Pro představu však lze uvést, jak správní soudy přistoupily k posouzení zavinění příjemce na vzniku přeplatku v dříve řešených případech.
22. Zavinění příjemce důchodu bylo dovozeno např. za situace, kdy mu byl nedoplaštěním dále vyplácen vdovský důchod, ačkoliv byl přiznán jen na určité časové období, které mu bylo známo přímo z textu rozhodnutí o přiznání důchodu. Sám příjemce přitom přiznal, že si byl zániku nároku vědom a jeho přesvědčení o dalším trvání nároku vyplynulo pouze z pokračujícího zasilání splátek důchodu správním orgánem (srov. rozsudek NSS ze dne 26. 5. 2010, č. j. 3 Ads 35/2010-54). Jiným příkladem dovození odpovědnosti příjemce bylo nesprávné pokračování ve výplatě sirotčího důchodu poté, co sám příjemce oznámil příslušnému správnímu orgánu nastup do zaměstnání a k mýlnosti o trvání nároku neměl jiný důvod, než pokračující výplatu důchodu. Při absenci jiných skutečností, než pouhého pokračování ve výplatě důchodu, si příjemce v souvislosti se splněním oznamovací povinnosti musel být vědom, že s nástupem do zaměstnání nárok na sirotčí důchod zaniká, a že pokračování v jeho výplatě je zapříčiněno pouze liknavostí žalované při rozhodování o skončení nároku na důchod. Jelikož dle § 118a odst. 3 organizačního zákona je správní orgán oprávněn požadovat vrácení přeplatku v prekluzivní lhůtě 5 let ode dne vyplacení příslušné splátky, nemůže samotné prodlení správního orgánu s ukončením výplaty, vydáním rozhodnutí o zániku nároku na důchod či rozhodnutí o přeplatku založit legitimní očekávání příjemce v trvání nároku na důchod (srov. rozsudek NSS ze dne 28. 8. 2013, č. j. 3 Ads 95/2012-20).
23. Naopak zavinění nebylo shledáno např. v situaci, kdy příjemci poté, co správnímu orgánu oznámil dočasný zánik předpokladu pro přiznání sirotčího důchodu z důvodu několika měsíčního přerušování studia, bylo doručeno rozhodnutí, kterým mu byl výslovně přiznán sirotčí důchod nejen od data opětovného zahájení studia, ale též zpětně za dobu přerušování s tím, že příjemce nadále splňuje podmínku nezaopatřenosti. Příjemce za těchto okolností mohl vinou správního orgánu nabýt přesvědčení, že s ohledem na pokračování ve studiu záhy po jeho přerušování nárok na sirotčí důchod nikdy nepozbyl (srov. rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 31. 1. 2018, č. j. 49 Ad 11/2017-33). Zavinění bylo též vyloučeno u příjemce, kterému správní orgán rozhodnutím přiznal a vyplácel vdovský důchod poté, co jej před podáním žádosti o důchod předběžně informoval o tom, že podmínky přiznání nesplňuje. Jelikož dříve poskytnutá informace byla pouze předběžná, částečně neformální a nezávazná, mohl být příjemce v důsledku vydání rozhodnutí o přiznání nároku v dobré víře, že se správní orgán v dříve poskytnutém poučení zmýlil (srov. rozsudek NSS ze dne 1. 4. 2015, č. j. 6 Ads 287/2014-19).

24. Na základě uvedeného je možné zobecnit, že k založení dobré víry příjemce v pokračující oprávněné přijímání důchodů nepostačí pouhá (byť nežádoucí) liknavost správního orgánu s ukončením vyplácení důchodu, vydáním rozhodnutí o jeho odejmutí či rozhodnutí o přeplatku. Zásadně musí před nebo po zániku nároku na důchod přistoupit další skutečnost (zavádějící jednání správního orgánu, vydání rozhodnutí s chybným obsahem, nepříznivý zdravotní stav příjemce, znemožňující mu v danou dobu schopnost rozumného úsudku a vynaložení přiměřené opatrnosti apod.), která je v kontextu ostatních okolností případu schopná pochybnosti příjemce o nároku na důchod rozptýlit, resp. jej v jeho přesvědčení o oprávněném přijímání důchodu utvrdit. Pokud by ke vzniku legitimního očekávání příjemce stačilo jen mylné neukončení výplaty důchodu, pak by zcela pozbylo významu zákonné oprávnění správního orgánu požadovat přeplatek zpět. Ustanovení § 118a organizačního zákona naopak s možností určitého omluvitelného pochybení správního orgánu při realizaci výplat důchodu počítá, a neznamená-li by takový postup zřejmou nespravedlnost vůči příjemci důchodu, tak mu umožňuje toto pochybení též napravit vydáním rozhodnutí o povinnosti příjemce přeplatek vrátit.
25. V projednávané věci nelze dovodit, že by dobrou víru žalobkyně v pokračující oprávněné přijímání důchodů založila či utvrdila ještě jiná skutečnost, než liknavost žalované s ukončením vyplácení důchodu. Naopak ze správního spisu vyplývá, že si žalobkyně v souvislosti s předložením oznámení o ukončení synova studia byla zániku nároku na sirotčí a vdovský důchod vědoma a o opaku jí mělo přesvědčit pouze pokračující vyplácení důchodů. Tento závěr je možné dovodit z průběhu řízení o těchto nárocích. Již k žádosti o přiznání důchodů v roce 2018 přiložila žalobkyně potvrzení o synově studiu. Následně pak byla v rozhodnutí ze dne 13. 11. 2018, kterým jí byly důchody přiznány, odkázána na právní úpravu zákona o důchodovém pojištění. V příloze tohoto rozhodnutí pak byla poučena o povinnosti ohlásit jakékoliv skutečnosti rozhodné pro trvání nároku na poskytované dávky do 8 dnů. Žalobkyně obsah rozhodnutí o přiznání důchodů a jeho příloh, resp. podmínky pro přiznání nároku zjevně musela vzít v potaz, když v září 2022 ukončení synova studia žalované sama oznámila. Byť tedy žalobkyně nutně nemusela znát zákonnou definici „nezaopatřené dítě“, tak na základě jejího vystupování ve správním řízení je zřejmé, že si musela být přinejmenším vědoma souvislosti tohoto pojmu se synovým studiem a jeho významem pro splnění podmínek pro přiznání důchodů. Tuto skutečnost nijak nevyvrací ani zdravotní stav žalobkyně. Invalidní důchod pobírá z důvodu, že její pracovní schopnost poklesla v důsledku onemocnění dilatační kardiomyopatie. Její zdravotní stav nevypovídá o tom, že by jí bylo diagnostikováno onemocnění, které by ovlivňovalo její schopnost úsudku apod. Ze zjištěných skutečností vyplývá, že legitimní očekávání žalobkyně založilo toliko pokračování vyplácení důchodů i po oznámení ukončení synova studia. Ačkoliv je prodlení správního orgánu s odejmutím nároku na důchod, resp. pochybení při vyplácení důchodu nežádoucí, samo o sobě dobrou víru příjemce v trvání nároku založit nemůže.
26. Na základě výše uvedených skutečností dospěl soud k závěru, že žalobkyně vznik přeplatku na sirotčím a vdovském důchodu zavinila, jelikož ve smyslu § 118a organizačního zákona v daných obdobích dále přijímala sirotčí a vdovský důchod, ačkoliv věděla, nebo přinejmenším musela z okolností předpokládat, že jí byly vyplaceny neprávem. Žaloba proto není důvodná.

Závěr a náklady řízení

27. Vzhledem k tomu, že uplatněné žalobní body jsou nedůvodné a soud nezjistil žádné vady, k nimž by byl povinen přihlídnout i bez námítky, zamítl žalobu jako nedůvodnou (§ 78 odst. 7 s. ř. s.).
28. O náhradě nákladů řízení rozhodl soud podle § 60 odst. 1 s. ř. s. Žalobkyně nebyla v řízení úspěšná, a proto nemá právo na náhradu nákladů řízení. Procesně úspěšná žalovaná nemá v souladu s § 60 odst. 2 s. ř. s. na náhradu nákladů řízení nárok. Soud proto rozhodl tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí lze podat kasační stížnost ve lhůtě dvou týdnů ode dne jeho doručení. Kasační stížnost se podává ve dvou (více) vyhotoveních u Nejvyššího správního soudu, se sídlem Moravské náměstí 6, Brno. O kasační stížnosti rozhoduje Nejvyšší správní soud.

Lhůta pro podání kasační stížnosti končí uplynutím dne, který se svým označením shoduje se dnem, který určil počátek lhůty (den doručení rozhodnutí). Připadne-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den. Zmeškání lhůty k podání kasační stížnosti nelze prominout.

Kasační stížnost lze podat pouze z důvodů uvedených v § 103 odst. 1 s. ř. s. a kromě obecných náležitostí podání musí obsahovat označení rozhodnutí, proti němuž směřuje, v jakém rozsahu a z jakých důvodů je stěžovatel napadá, a údaj o tom, kdy mu bylo rozhodnutí doručeno.

V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.

Soudní poplatek za kasační stížnost vybírá Nejvyšší správní soud. Variabilní symbol pro zaplacení soudního poplatku na účet Nejvyššího správního soudu lze získat na jeho internetových stránkách: www.nssoud.cz.

Praha 16. září 2025

Martina Kotouček Mikolášková v. r.
samosoudkyně